

„Stanisław Dionizy Rutkowski i Helena Sobótka, Warszawa, 1943”

HANNA HASKA

grafika 2 SIERPNIA 1944

na wystawie
z okazji 77 Rocznicy Wybuchu
Powstania Warszawskiego 1944

sierpień 2021

Galeria ART
ul. Krakowskie Przedmieście 83
Warszawa

BLIZNA

„Krypta Męczenników, Collegium Bobolanum, Kaplica Klasztoru Jezuitów, 1944/2017”

„Ul. Freta 40, Warszawa rok 1945”

„Ul. Freta 40, Warszawa rok 1939”

...
*trzeba zburzyć
jeszcze jedną ścianę
jeszcze jeden
cegłany chorał
by znieść
bolesną bliznę
między okiem
a wspomnieniem*

...

Zbigniew Herbert "Czerwona Chmura"

...

*trzeba zburzyć
jeszcze jedną ścianę
jeszcze jeden ceglany chorał
by znieść bolesną bliznę
między okiem a wspomnieniem*

Zbigniew Herbert "Czerwona Chmura"

Na wystawie „Blizna - w 77 rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego 1944” prezentuję kwadryptyk grafik z teki „2 sierpnia 1944” opartej o historię rodzinną. To graficzna próba opowiedzenia o losach utalentowanych przedstawicieli przedwojennej młodzieży artystycznej Starego Miasta; członków Ruchu Oporu, walczących w Powstaniu Warszawskim 1944. Odzyskiwanie historii warszawskiej młodzieży - wyrywanie jej z powojennej niepamięci, to proces wymagający i bolesny... dotyczy wielu z nas bezpośrednio. Blizny nie zostały nigdy zagojone. Wciąż krwawią. Swoje graficzne opowiadania opieram na rodzinnych referencjach archiwalnych.

BLIZNA # I - to nigdy niezagojona rana mojej matki Heleny Sobótka; Powstańca Warszawskiego 1944; sanitariuszki, łącznika, członka Szarych Szeregów - 19 Drużyny Praskiej im. Emilii Plater. Jej narzeczony Stanisław Dionizy Rutkowski, był absolwentem Konserwatorium Warszawskiego w klasie organy. Był organistą i prowadzącym Chór przy kościele Jezuitów Matki Bożej Łaskawej przy ul. Świętojańskiej 10 w latach 1939 - 1944. Podczas okupacji niemieckiej członek Ruchu Oporu. Zginął 2 sierpnia 1944 - drugiego dnia Powstania w masakrze w klasztorze jezuitów przy ul. Rakowieckiej 61 w Warszawie. W masowym mordzie dokonany przez Niemców w Jezuickim Domu Pisarzy SS zamordowało ok 40 osób – 16 kapłanów, ponad 20 świeckich. Stanisław spoczywa pod podłogą Krypty Męczenników. W kieszeni ma dokumenty do zawarcia związku małżeńskiego z Heleną. Dzisiaj mieści się dziś wydział teologiczny Collegium Bobolanum.

BLIZNA # II - to nigdy niezagojona strata w architekturze Warszawy. Kamienica przy ul. Freta 40 róg rynku Nowego Miasta - rodzinne mieszkanie mojej matki, babki, dziadka... warszawiaków z kilku pokoleń. Została splądrowana, spalona (wraz z ponad 85% reszty Warszawy) zrównana z ziemią przez Niemców. Nigdy nie odbudowana.

Historia umieściła mnie na największym gruzowisku powojennej Europy wczesnych lat 50-tych - ruinach Warszawy zrównanej z ziemią przez Niemców po zrywie Powstania Warszawskiego 1944. Tutaj żyły kolejne pokolenia mojej rodziny. Pod gruzami na zawsze pozostali moi bliscy, uczestnicy Powstania ... pozostała na zawsze blizna.. .

Dorastałam w samym centrum miasta, na przecięciu historycznej „Osi Saskiej” i nowoprzebitej “Osi Stalinowskiej”. Otaczające gruzy były miejscem moich dziecięcych zabaw. Niekonwencjonalnie poznawałam historię dotykając gołymi rękami odłoniętych XVIII-XIX-wiecznych fundamentów. Po latach powracam do poszukiwań w gruzach, do wydobywania z ruin, z nie-pamięci skrawków własnej tożsamości...

Hanna Haska, 02.08.2018

Helena Sobótka (1925 - 2021).

Helena Sobótka - członek Chóru przy kościele Jezuitów Matki Bożej Łaskawej przy ul. Świętojańskiej 10, śpiewała w altach. Do 30.08.1944 mieszkała przy ul. Freta 40. Od 1941 r. członek Szare Szeregi, 19 Drużyna Praska im. Emilii Plater. Sanitariuszka i Łącznik w Powstaniu Warszawskim 1944. Więzień niemieckiego obozu koncentracyjnego Ravensbrück.

Stanisław Dionizy Rutkowski (1918 - 1944).

Absolwent Konserwatorium Warszawskiego klasa organy. Organista prowadzący Chór przy kościele Jezuitów Matki Bożej Łaskawej w latach 1939 - 1944, podczas okupacji niemieckiej. Mieszkał przy ul. Świętojańskiej - naprzeciw Katedry Warszawskiej. Członek Ruchu Oporu. Drugiego dnia Powstania Warszawskiego 1944 znalazł się w kaplicy Klasztoru Jezuitów przy ul. Rakowieckiej 61. Przyszedł zastąpić przy mszy św. swojego brata organistę Longina Rutkowskiego. 2 sierpnia 1944 w jezuickim Domu Pisarzy żołnierze SS zamordowali blisko 40 osób (8 kapłanów, 8 braci Towarzystwa Jezusowego, ponad 20 osób świeckich). Stłoczyli wszystkich w suterynie, obrzucili granatami, kolejno dobijali i wreszcie podpalili. Stanisław zginął w masakrze, mając 26 lat. Spoczywa pod podłogą Krypty Męczenników. W kieszeni miał przygotowane dokumenty do zawarcia związku małżeńskiego z Heleną Sobótką. Nad miejscem kaźni mieści się dziś wydział teologiczny Collegium Bobolanum.

Było po godzinie 10.00, gdy na teren klasztoru wkroczyło kilkudziesięciu funkcjonariuszy SS. [...] Niemcy oskarżyli zakonników o wsparcie dla Powstańców, które miało przejawiać się w ostrzeliwaniu niemieckich pozycji z okien klasztornych pomieszczeń. Na nic okazały się tłumaczenia, że nikt w klasztorze nie posiada broni. Zarządzono rewizję. Ponad 50 osób zegnano do suteryny, gdzie mieściła się kotłownia centralnego ogrzewania. Wielu zatrzymanych odmawiało modlitwy, duchowni pośpiesznie udzielali rozgrzeszeń. Najgorsze zaczęło się ok. godziny 12.00. „Po zejściu się wszystkich, około 50 osób, w pokoju woźnicy esesmani zamknęły drzwi, po kilku minutach gwałtownie je otworzyli, wrzucając dwa granaty na środek pokoju. Wszyscy upadli na ziemię. Utworzył się kilkuwarstwowy zwal z leżących ludzi. [...] Stojący przy drzwiach esesman otworzył ogień z broni automatycznej. Strzelał w leżących ludzi, celując specjalnie tam, gdzie się rozlegały jęki” – relacjonował w powojennych zeznaniach ocalały z masakry ks. Aleksander Kisiel. Większość stłoczonych zakladników zginęła momentalnie od strzałów bądź w wyniku eksplozji granatów. Niektórzy zostali dobici później. Ze wspomnień świadków (m.in. ks. Kisiel) wynika, że wciąż żyjących wskazywał esesmanom ok. 10-letni chłopiec z niemieckiej rodziny. „Jego dziecięcy głos rozlega się co jakiś czas: «Achtung! Der lebt noch! O hier, hier, er atmet noch!». Za ruchem jego rączki idą esesmani, a potem rozlega się seria, której towarzyszy dziecięcy śmiech i klaskanie w ręce” – pisze w „Powstaniu '44” Norman Davies, powołując się na relację Stanisława Podlewskiego, powstańczego kronikarza. W niemieckim mordzie z 2 sierpnia 1944 r. zginęło ok. 40 osób. [...] Wśród zidentyfikowanych ofiar był Stanisław Rutkowski - organista.

Na miejscu kaźni - przy ul. Rakowieckiej 61 – mieści się dziś wydział teologiczny Collegium Bobolanum. Pokój, w którym 2 sierpnia Niemcy dokonali mordu, zamieniono w kaplicę. Pod podłogą pomieszczenia - w krypcie męczenników pochowano straconych zakonników, wraz z ekshumowanymi wcześniej szczątkami o. Edwarda Kosibowicza. [1] [2]

[1] Felicjan Paluszkiwicz SJ (red.), Masakra w klasztorze, Wydawnictwo Rhetos, Warszawa 2003

[2] Waldemar Kowalski, Powstanie Warszawskie: masakra w klasztorze jezuitów, 2 sierpnia 2018,

<https://dzieje.pl/artykulyhistoryczne/masakra-w-klasztorze-jezuitow-niemiecki-mord-z-2-sierpnia-1944-r>

„BLIZNA - w 77 rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego 1944”.

Interdyscyplinarna wystawa „Blizna” została zaprezentowana z okazji 75 rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego 1944, w sierpniu 2019 r. w Galerii Domu Artysty Plastyka, przy ul. Mazowieckiej 11a, Warszawa. Wzięło w niej udział osiemdziesięcioro artystów. *„Wystawa to próba wyrażenia artystycznej refleksji na temat Powstania Warszawskiego 1944, a także próba odpowiedzi na wciąż aktualne pytania: o jej wartości, sens i realny wpływ na współczesny świat”* ... czytamy we wprowadzeniu. Wystawie towarzyszyło kilka wydarzeń; powitanie specjalnego gościa 99-letniej znanej architekt Pani Marii Piechotka - łączniczki Powstania Warszawskiego, która stworzyła po wojnie m.in. architekturę Bielan, prezentacja archiwalnych fotografii powstańców w naturalnej skali, na budynkach, stworzenie powstańczej barykady, wykonanie inscenizacji w przez historyczną grupę rekonstrukcyjną, również reprezentacyjny mapping świetlny na fasadzie Domu Artysty Plastyka.

W roku 2020 pandemia uniemożliwiła artystom publiczne celebrowanie 76 rocznicy wybuchu Powstania Warszawskiego.

W roku obecnym, w kolejną, 77 rocznicę wybuchu Powstania Warszawskiego, artyści Okręgu Warszawskiego Związku Artystów Plastyków wznawiają wystawę „Blizna”. Tym razem prezentują ją w zamkniętej przestrzeni związkowej Galerii ART przy ul. Krakowskie Przedmieście 83, Warszawa w dniach 01 - 31.08.2021.